

Ανυπέρβλητα πρότυπα

Ἴσοκράτης, *Εὐαγόρας* 1-6 (διασκευή)

Γύρω στα 373 π.Χ., μετά τον θάνατο του βασιλιά της Κύπρου Ευαγόρα, ανεβαίνει στον θρόνο ο νεαρός γιος του Νικοκλής. Ο Αθηναίος δάσκαλός του Ισοκράτης του απευθύνει τρεις λόγους (*Πρὸς Νικοκλέα, Νικοκλής, Εὐαγόρας*), στους οποίους περιλαμβάνει –πέραν του εγκωμίου του νεκρού Ευαγόρα– διεξοδικές οδηγίες και παραινέσεις για σωστή διακυβέρνηση. Στο απόσπασμα που ακολουθεί, ο Ισοκράτης επισημαίνει τη σημασία που έχει για τους επιφανείς άντρες η υστεροφημία τους.

Ὅρων, ὦ Νικόκλεις, τιμῶντά σε τὸν τάφον τοῦ πατρὸς οὐ μόνον τῷ πλήθει καὶ τῷ κάλλει τῶν ἐπιφερομένων, ἀλλὰ καὶ χοροῖς καὶ μουσικῇ καὶ γυμνικοῖς ἀγῶσιν, ἠγησάμην Εὐαγόραν, εἴ τίς ἐστὶν αἴσθησις τοῖς τετελευτηκόσιν περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων, χαίρειν ὄρωντα τήν τε περὶ αὐτὸν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν. Πολὺ δ' ἂν ἔτι πλείω χάριν ἔχοι, εἴ τις δυνηθείη περὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ τῶν κινδύνων αὐτοῦ ἀξίως εἰπεῖν· εὐρήσομεν γὰρ τοὺς φιλοτίμους καὶ μεγαλοψύχους τῶν ἀνδρῶν πάντα ποιῶντας ὅπως ἀθάνατον τὴν περὶ αὐτῶν μνήμην καταλείψουσιν. Τίς δ' οὐκ ἂν ἀθυμήσειεν, ὅταν ὄρῃ τοὺς μὲν περὶ τὰ Τρωϊκὰ γενομένους ὑμνουμένους, αὐτὸν δὲ προειδῆ, μηδ' ἂν ὑπερβάλλῃ τὰς ἐκείνων ἀρετάς, μηδέποτε τοιούτων ἐπαίνων ἀξιωθησόμενον; Τούτων δ' αἴτιος ὁ φθόνος· οὕτω γὰρ τινες δυσκόλως πεφύκασιν, ὥσθ' ἥδιον ἂν εὐλογουμένων ἀκούοιεν οὐς οὐκ ἴσασιν εἰ γεγόνασιν, ἢ τούτων ὑφ' ὧν εὖ πεπρονθότες αὐτοὶ τυγχάνουσιν.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ὅρων σε, ὦ Νικόκλεις, τιμῶντά τὸν τάφον τοῦ πατρὸς
Επειδὴ βλέπω εσένα Νικοκλή, να τιμάς την ταφή του πατέρα (σου)

οὐ μόνον τῷ πλήθει καὶ τῷ κάλλει τῶν ἐπιφερομένων,
ὄχι μόνον με το πλήθος και με τη λαμπρότητα των προσφορών σου,

ἀλλὰ καὶ χοροῖς καὶ μουσικῇ καὶ γυμνικοῖς ἀγῶσιν, ἠγησάμην Εὐαγόραν,
αλλά και με χορούς και με μουσική και με αθλητικούς αγώνες, θεώρησα ότι ο Ευαγόρας,

εἶ ἔστιν τίς αἴσθησις τοῖς τετελευτηκόσιν περὶ τῶν γιγνομένων ἐνθάδε,
αν υπάρχει κάποια αίσθηση στους πεθαμένους για αυτά που γίνονται εδώ,

χαίρειν ὀρῶντα τὴν τε ἐπιμέλειαν περὶ αὐτὸν καὶ τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν.
χαίρεται επειδὴ βλέπει τη φροντίδα για αυτόν και τη δική σου μεγαλοπρέπεια.

Πολὺ δ' πλείω χάριν ἂν ἔχοι ἔτι,
Και πολύ περισσότερη ευγνωμοσύνη θα όφειλε ακόμη,

εἶ τις δυνηθείη εἰπεῖν ἀξίως
εάν κάποιος μπορούσε να μιλήσει αντάξια

περὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ τῶν κινδύνων αὐτοῦ·
για τις αρχές και τις ριψοκίνδυνες πράξεις του.

εὐρήσομεν γὰρ τοὺς φιλοτίμους καὶ μεγαλοψύχους τῶν ἀνδρῶν ποιοῦντας πάντα
γιατί θα βρούμε τους φιλόδοξους και τους γενναίους από τους άνδρες να κάνουν τα πάντα

ὅπως καταλείψουσιν ἀθάνατον τὴν μνήμην περὶ αὐτῶν.
πώς θα αφήσουν πίσω αθάνατη τη μνήμη για τους εαυτούς τους.

Τίς δ' οὐκ ἂν ἀθυμήσειεν,
Και ποιος δε θα στεναχωρηθεί,

ὅταν ὀρᾷ τοὺς ὑμνουμένους μὲν γενομένους περὶ τὰ Τρωϊκὰ,
όταν βλέπει ότι υμνοούνται αυτοί που έζησαν τον καιρό των Τρωικών πολέμων,

προειδῆ δὲ μηδέποτε ἀξιοθησόμενον αὐτὸν,
γνωρίζει όμως καλά από πριν, ότι ουδέποτε θα κριθεί άξιος ο εαυτός του,

τοιούτων ἐπαίνων μηδ' ἂν ὑπερβάλλῃ τὰς ἀρετὰς ἐκείνων;
για τέτοιους επαίνους, ούτε κι αν ξεπεράσει τις αρετές εκείνων;

Τούτων δ' αἴτιος ὁ φθόνος· τινες γὰρ πεφύκασιν οὕτω δυσκόλως,
Και αυτών αίτιος ο φθόνος· μερικοί γιατί είναι από τη φύση τους τόσο δύσκολοι,

ὥσθ' ἦδιον ἂν ἀκούοιεν εὐλογουμένων οὖς οὐκ ἴσασιν
ώστε πιο ευχάριστα θα άκουγαν να επαινούνται αυτοί για τους οποίους δεν γνωρίζουν καν

εἰ γεγόνασιν, ἢ τούτων ὑφ' ὧν αὐτοὶ τυγχάνουσιν εὔπεπονθότες.
αν έχουν υπάρξει, παρά αυτοί από τους οποίους οι ίδιοι συμβαίνει να έχουν ευεργετηθεί.

Ερμηνευτικά σχόλια

χοροῖς καὶ μουσικῇ καὶ γυμνικοῖς ἀγῶσιν: Από τον λόγο του Ισοκράτη αντλούμε ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τις μεγαλοπρεπείς και πλουσιοπάροχες τελετές με τις οποίες ο Νικοκλής τίμησε τον νεκρό πατέρα του: τέλεσε μουσικούς και αθλητικούς αγώνες, καθώς και διαγωνισμούς ιππικής και ναυτικής δεξιοτεχνίας. Η τέλεση αγώνων για να τιμηθεί κάποιος νεκρός ήταν συνήθης κατά την αρχαιότητα (βλ. Ἰλιάδα Ψ).

ὅπως ἀθάνατον τὴν περὶ αὐτῶν μνήμην καταλείψουσιν: Η υστεροφημία παρουσιάζεται από τον Ισοκράτη (όπως και στα ομηρικά έπη) ως βασική επιδίωξη των ανθρώπων που χαρακτηρίζονται από φιλοδοξία και προβαίνουν σε μεγαλειώδεις πράξεις. Άξια προσοχής είναι η παρατήρηση του Ισοκράτη, η οποία απαντά και σε πολλούς άλλους συγγραφείς, ότι οι ζωντανοί προκαλούν τον φθόνο με την ευτυχία τους.

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Πώς τίμησε ο Νικοκλής τον πατέρα του; Τι θεωρεί ο Ισοκράτης ότι θα ικανοποιούσε περισσότερο τον Ευαγόρα;
2. Πώς λειτουργεί ο φθόνος όταν πρόκειται να τιμηθούν κατορθώματα ένδοξων αντρών;
3. Ο Περικλής στον *Επιτάφιο* λόγο που εκφωνεί προς τιμήν των Αθηναίων που έπεσαν κατά το πρώτο έτος του Πελοποννησιακού πολέμου παρατηρεί: *μέχρι γὰρ τοῦδε ἀνεκτοὶ οἱ ἔπαινοί εἰσι περὶ ἐτέρων λεγόμενοι, ἐς ὅσον ἂν καὶ αὐτὸς ἕκαστος οἴηται ἰκανὸς εἶναι δρᾶσαί τι ὧν ἤκουσεν· τῷ δὲ ὑπερβάλλοντι αὐτῶν φθονοῦντες ἤδη καὶ ἀπιστοῦσιν* (Θουκ. 2.35.2-3: γιατί μέχρι αυτού του σημείου είναι ανεκτοί οι έπαινοι, όταν λέγονται για άλλους, στον βαθμό δηλαδή που ο καθένας νομίζει ότι είναι ικανός να κάνει κάτι από όσα άκουσε· επειδή όμως καταλαμβάνονται από φθόνο για ό,τι τους ξεπερνάει, δείχνουν γι' αυτό δυσπιστία). Να συγκρίνετε την άποψη αυτή με όσα διαβάσατε στο κείμενο του Ισοκράτη.

Ο Ηρακλής αποτελεί το πρότυπο του ισχυρού και ακατάβλητου ήρωα. Στην παράσταση αυτή εικονίζεται η πάλη του με το λιοντάρι της Νεμέας.

Γ.ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

1. Αναδιπλασιασμός

Στους συντελικούς χρόνους (παρακείμενος, υπερσυντέλικος και συντελεσμένος μέλλοντας) παρατηρείται το φαινόμενο του **αναδιπλασιασμού** στην αρχή του θέματος σε όλες τις εγκλίσεις και στους ονοματικούς τύπους (απαρέμφατο και μετοχή).

Είδη ομαλού αναδιπλασιασμού:

1. Επανάληψη αρχικού συμφώνου + ε

Τέτοιο αναδιπλασιασμό παίρνουν τα ρήματα των οποίων το θέμα αρχίζει:

- από απλό σύμφωνο (εκτός από ρ)
π.χ. λύω → **λέ**-λυ-κα, τοξεύω → **τε**-τόξευ-κα
- από δύο σύμφωνα εκ των οποίων το πρώτο είναι άφωνο (κ,γ,χ,π,β,φ,τ,δ,θ) και το δεύτερο είναι ένρινο ή υγρά (μ,ν,λ,ρ).
π.χ. δρω → **δέ**-δρα-κα, κρύπτω → **κέ**-κρυ-φα

2. Συλλαβική αύξηση: ε

Όσων ρημάτων τα θέματα αρχίζουν:

- από διπλό σύμφωνο (ζ,ξ,ψ)
π.χ. ξεναγοῦμαι → **έ**-ξενάγη-μαι, ψεύδομαι → **έ**-ψευ-σμαι
- από τρία σύμφωνα
π.χ. στρατεύω → **έ**-στράτευ-κα
- από δύο σύμφωνα εκ των οποίων το πρώτο δεν είναι άφωνο (κ,γ,χ,π,β,φ,τ,δ,θ,) και το δεύτερο ένρινο ή υγρά (μ,ν,λ,ρ)
π.χ. σπουδάζω → **έ**-σπούδα-κα
- από ρ.
π.χ. ρίπτω → **έ**-**ρρι**-φα (διπλασ. του ρ).

3. Χρονική αύξηση

Παίρνουν τα ρήματα των οποίων το θέμα αρχίζει:

- από φωνήεν (όμοια με την αύξηση του παρατατικού και του αορίστου).
π.χ. άθροίζω → **ή**-θροι-κα, άγομαι → **ή**-χα
- από δίφθογγο
π.χ. αίσθάνομαι → **ή**-σθανόμην, αίρω → **ή**-ρουν

Όταν το θέμα του ρήματος αρχίζει από **χ, φ** και **θ**, τότε αυτά στον αναδιπλασιασμό μετατρέπονται σε **κ, π,** και **τ** αντίστοιχα.

π.χ. χωρῶ → κεχώρηκα
φύω → πέφυκα
θύω → τέθυκα

Τα σύνθετα ρήματα

- Στα σύνθετα ρήματα ο αναδιπλασιασμός μπαίνει μετά την αύξηση.
π.χ. είσπέμπω → είσ-πέ-πομφα, συνοικῶ → συν-ῶκηκα
- Αν όμως το πρώτο συνθετικό **δεν** είναι πρόθεση, τότε ο αναδιπλασιασμός μπαίνει στην αρχή, όπως στα απλά ρήματα.
π.χ. μυθολογῶ → **με**μυθολόγηκα, ἀδικῶ → **ή**δίκηκα

Καταλήξεις

	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ
ΦΩΝΗΝΤΟΛΗΚΤΑ	- κα	- ΚΕΙΝ
ΧΕΙΛΙΚΟΛΗΚΤΑ (π, β, φ, πτ)	- φα	- ΦΕΙΝ
ΟΥΡΑΝΙΚΟΛΗΚΤΑ (κ, γ, χ, πτ/σσ)	- χα	- ΧΕΙΝ
ΟΔΟΝΤΙΚΟΛΗΚΤΑ (τ, δ, θ, ζ)	- κα	- ΚΕΙΝ
ΥΓΡΟΛΗΚΤΑ (λ, ρ)	- λκα, - ρκα	- ΛΚΕΙΝ, - ΡΚΕΙΝ

Αττικός αναδιπλασιασμός

Μερικά ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από **α** ή **ε** ή **ο** έχουν ιδιαίτερο είδος αναδιπλασιασμού, γιατί κυρίως συνηθιζόταν στην αττική διάλεκτο. Αττικός αναδιπλασιασμός είναι η επανάληψη των δύο πρώτων φθόγγων του θέματος και συγχρόνως η έκταση(=αλλαγή) του αρχικού φωνηέντος (το **α** και **ε** → **η** και το **ο** → **ω**).

π.χ. ἀκούω → ἀκ-ήκο-α, ἐλαύνω → ἐλ-ήλα-κα, ὄμνυμι → ὄμ-ωμο-κα

2. ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΥ Ε.Φ. ΒΑΡΥΤΟΝΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

Σχηματισμός οριστικής παρακειμένου (λέλυκα)

Αναδιπλασιασμός ή αύξηση	Θέμα ρήματος	Καταλήξεις παρακειμένου
λε-	λυ-	-κα
τε-	τοξευ-	-κα
πε-	παιδευ-	-κα

Σχηματισμός οριστικής υπερσυντελικού (έλελύκειν)

Συλλαβική αύξηση	Αναδιπλασιασμός	Θέμα ρήματος	Καταλήξεις υπερσυντελικού
έ-	λε-	λυ-	-ΚΕΙΝ
έ-	τε-	τοξευ-	-ΚΕΙΝ
έ-	πε-	παιδευ-	-ΚΕΙΝ

Κλίση παρακειμένου και υπερσυντελικού

Οριστική παρακειμένου	Οριστική υπερσυντελικού
λέ-λυ-κα (=έχω λύσει)	έ-λε-λύ-κειν (=είχα λύσει)
λέ-λυ-κας	έ-λε-λύ-κεις
λέ-λυ-κε	έ-λε-λύ-κει
λε-λύ-καμεν	έ-λε-λύ-κεμεν
λε-λύ-κατε	έ-λε-λύ-κετε
λε-λύ-κασι(ν)	έ-λε-λύ-κεσαν

